

VIII

ВРЕМЕ — РИЗИК И ШАНСА

Смисао науке о Есхатону није само у томе да задовољи радозналост о долазећој стварности или само да заокругли знање о будућности, него, превасходно, да утиче на садашњост. Оностраност је делотворно окренуто оностраности. Вечност почиње сад и овде. Читава есхатологија је позив да се постојећа, привремена стварност припреми за предстојећу, вечну стварност, којој се неминовно иде у сусрет. Вечност, истиче своју историјско-земаљску димензију. Час земаљског испуњења је дошао тиме што је вечност не само временски, него пре свега надвременски близу. Та близина (као испуњење) ускорава се, поред осталог, и обзнањивањем и научавањем о њој, јер чим вест о Царству Божијем допре до људи, онда ступи, кроз њу, и само Царство у људима и међу људима. Тиме је време, односно трајање-живљење у њему, постало веома напето, пружа и шансу спасења (ако се прихвати та Реч).

1.

Време је, због слободе избора у њему, ризично. Оно је, у том погледу, као *бура на мору*, о чему се, парадигматички, говори једном епизодом из Христовог живота: „Уђе Исус у лађу и за њим убоше и ученици његови. И гле, олуја велика постаде на мору да се лађа покри валовима; а Он спаваше. И прикучивши се ученици његови пробудише га говорећи: Господе! избави нас, изгибосмо. И рече им: за што сте страшиви, маловерни? Тада уставши запрети ветровима и мору, и постаде тишина велика“ (Мт. 8, 23—26). Треба размотрити главне, есхатолошке актuelне, црте овога речитог догађаја. Прво је ту слика буре. Море није увек мирно, него, доста често, валовито и бурно, када њиме шибају ветрови и подижу се страховити таласи. Тада су они који се у лађи задесе на мору уплашени и испуњени страхом од смртне опасности. Такав је, у преносном смислу, и живот, спољашњи и унутарњи. Преносни смисао овога детаља и јесте да покаже и илуструје ту истину. У животу нема правога мира, он је ускомешан, буран. Подижу се језиви валови уништења, зјапе амбиси пропасти — у свету и души. Духовна бура није мање језива и драматична од физичке, а можда је и више. Бл. Теофилакт, види у овом еванђелском дога-

ћају, пре свега, духовну буру, која је изазвана маловерјем ученика, јер реч „изгубосмо није била од вере“.¹

Маловерје, а поготову неверје, води у очајање, јер ништа до вере не помаже и смрт се види на домаку, безизлазност је очигледна. Неверни свет не види излазе из хаотичне буре живота у коју је запао. Реформе, покрети, идеологије, револуције — нису донели спас. Филозофије, етике (лажне), религије (лажне) — нису смириле зле урагане у људским душама. Савремена белетристика и уметност на свој начин пластично и психолошки проникливо говоре о безизлазном стању савременог света. Греховно зло се узбуркало. Лађа овога света тоне. Немаш се за шта ухватити, немаш у шта уперити поглед. Катарке су отказале и весла поломена. Ево, физички и психички, понори пакла отворили су своје језиве уставае. Катастрофа овога света је на помолу.

Господ Исус је онда био а и сада јесте у физичкој и метафизичкој лађи овога света, са чиме ученици (онда), а ни свет (сада) не рачунају. Поступа се као да Њега нема у лађи-животу света. Маловерје је превладало. Међутим, не сме се никад заборавити на присуство Господње. Зар се може претпоставити да ће права и симболичка лађа потонути заједно са Спаситељем? Парадигма је речита: људи не виде и не осећају присуство Христово у овоме свету и не верују да га Он може спасти. Не запажају божанску близину и моћ. Но Христос је, упркос маловерју, присутан у Цркви и свету. Није ли Он рекао: „Ево ја сам с вама до свршетка века“ (Мт. 28, 20). Нека се валови поиграју са лађом нашега живота и света, нека се пропну до неба, нека бесни оркан — нема опасности ако је Он с нама и ако му се у вери обратимо.

Христос, по исповедању вере, стишава буру. На обраћање вером: „Господе, спаси — изгубосмо“, „тада уставши (Исус) запрети ветровима и мору, и постаде тишина велика.“ Онај којим је постао свет (Христос) господар је природе и њених појава, Бог свега постојећега. Он, једини, може да утиша сваки оркан — физички и духовни. Узалудни су неки други покушаји да се умири савест коју је грех узбуркао. Узалудна су настојања да се у немиру огрезли међуљудоки односи смире и да се свет, препун немира и вражде, не сурва у понор, сада већ зјапећет, смака. Једино Христос може да утиша буру у души и свету и донесе спасоносну тишину.

Тишина (галини, корен: *гал* = сјати се) је, у овде означеном смислу, ситуација благодатног мира. Онима који су се, због немира водених стихија, топили на Генисаретском мору тишина је била најпотребнија. Да се избеаве од смрти која се наднела. Да се мрачни амбиси умире сјајем тишине. Да море опет покаже своје глатко светло-плаво лице. Да блистају небеса и звезде у њему. Тишина на мору је красота неисказива. Тишина — то није пасивност, чамотиња, плесан живота. Тишина — то је мир Христов (Јн. 14, 27; 20, 19—23). Тишина — то је блаженство (*beata pacis visio*) (Мт. 5, 9). Тишина — то је радост (Гал. 5, 22; Рм. 14, 17). Тишина — то је живот у Христу (Еф. 2, 14—22). „Јер Отац благоизволи да се у Њему настани

¹ Бл. Теофилакт, *In Matthaei*, cap., 8. V, 25.

сва пунота. И да кроз Њега примири све са собом, учинивши мир Његовом крвљу на крсту, помиревши крозањ све, било на земљи или на небу“ (Кол. 1, 19—20). Данашњи свет, у свим својим индустријско-потрошачким слојевима и одговарајућим идејним надградњама, постао је спољашње и унутарње хаотичан. Путује се надалеко да се нађе мало тишине (среће). Зашто не иду ка Господу? Јер — грех је главни узрок немира (у природи и души). Очишћење од греха је тишина. Христова крв (жртва) чисти и пере грехе човека (а, тиме, и космоса), као што каже Исаија: „Буду ли ваши греси као пурпур, побелеће као снег; буду ли као гримиз, постаће као вуна“ (Ис. 1, 18). Христовом жртвом, дејством Св. Духа кроз веру, улази у срца људска (и у срце космоса) тишина као спасење. Једино са Христом у души може се бродити кроз дивље и пустошне просторе живота. Христос је спас, мир и радост.

2.

Време је шанса за добијање вечности. То је лајтмотив читаве библијске теологије времена, што нарочито долази до израза код Св. ап. Павла: Еф. 5, 16: „*Користите време, јер су дани зли.* Овде Апостол, ради бољег разумевања, употребљава израз из обичног живота, из области трговине, (*ексагоразо* = купити, искупити), да би се боље предочио значај времена у питању спасења: као што се при куповини процењује роба, њена вредност и употребивост, да би се боље искористила у неке сврхе, тако треба и време процењивати да би се искористило за вечни живот.

Време, по библијској теологији, има, у овде разматраном аспект, две битне карактеристике:

Време је кратко. Време је, као што смо на одговарајућем месту навели, ограничено трајањем, које има почетак и крај; њега није одувек било и неће га увек бити (Откр. 6, 10). Кратко по себи и (по наведеним особинама) у односу на вечност, оно је нарочито кратко по трајању човековог живљења у њему. Време је човеку дато (даровано од Бога) штедиво. Оно је, за човека, у ствари, тренутак који отиче у неповрат. Не може се зауставити. Време хита, журно нестаје, троши се. Ма шта да се чини, оно пролази. У детињству се игра, смеје или плаче, а време — пролази; у младости се учи, сањари или забавља, а време — пролази; у зрелом добу се ради, брину бриге, успева или неуспева, а време — пролази; у старости се сабирају плодови живота, одмара, болује, или оздрављава, а време — пролази. Ма шта да се чини, време Бежи, и оно ће, ако се не искористи за непролазност, проћи и прегазити своје жртве.

Време је зло (у смислу опасно). Да би се ово боље схватило треба имати у виду посебну ситуацију на коју се првобитно односила библијска констатација о злу времена. То је било доба гонења Цркве од стране безбожног и злочестивог цара Нерона, који је, поред осталих недела, спалио Рим и то недела приписивао хришћанима да би оправдао њихов прогон. Али дани су „зли“ у овоме свету и иначе: свако време је, по ризику и опасности које собом

носи, као Нероново време. Нерон је метафора непрестаног зла у времену. Свакога у овоме свету вребају, пре свега, замке душегубства у њему самом, грех саплиће са свих страна. Но данас постоје, а и увек су постојале (и постојаће), и опасности објективно-иторијске. Свет у коме живимо непрекидно потресају разне невоље и сукоби. Свуда су тешкоће и проблеми: болести, земљотреси, ратови и др. Трајање у времену је постало опасно живљење од данас до сутра у страху и неизвесности.

Зло времена врши притисак на људе и они желе да га избегну, али, претежно, у два супротна и скоро подједнако погрешна правца:

Лажни песимизам. То је пад у врсту очајања пред оним што се збива или се сматра да ће се збити. Привиђа се авет бесмислености постојања. Такви мисле да страх од опасности могу ублажити својеврсним *самозаборавом*. Зато неки, мање-више материјално безбедни, неуморно путују по разним местима и крајевима. Таква, безнађем условљена путовања су типична ознака савременог духа људи. Свет је постао тесан за похлепу и помаму путовања. Други, из скоро истих разлога, пуне разне забавне дворане, барове и игралишта. Трећи, такође унутарње преплашени и дезоријентисани, зуре у сјај илузија, јарке боје биоскопа и екрана. Огроман број људи, дуге сате проводе у гледању сабласних и надражајућих слика. Неки, из сличних разлога, одају се алкохолу и дрогама или, чак, прибегавају самоубиству. Бежање у трештећи свет цеза је такође типични израз овога стања ствари. Заваравање пред злом времена су жестока и драстична.

Лажни оптимизам. То је карактеристично настојање да се усред ризика и зла времена сагради материјални темељ сигурности као база опстанка и тиме испуне варљиви и мучни дани. Збирају се, стога, паре на паре, купују куће и имања, таложу накити у скрињама и новац у банкама. Глухи и слепи за очигледну временску пролазност и трошност таквих ствари, не могу да схвате реч Божију која директно опомиње: „безумниче, ову ноћ узећу душу твоју од тебе, а то што си приправио, чије ће бити?“ (Лк. 12, 18), и ону која изобличава такво понашање: „Богатство ваше иструхну, хаљине ваше поједоше мољци; злато ваше и сребро зарђа, и рђа њихова биће сведочанство против вас; појешће тело ваше као огањ. Стекосте богатство у последње дане“ (Јак. 5, 2—3).

Ове заблуде нису, битно, условљене социјално-материјалним приликама, него, претежно, психолошким. Многи су заражени философијом животне пометености, као што, уопштено, каже Апостол: *Нема ниједног праведног нема онога који разуме, нема онога који тражи Бога. Сви застранише и заједно неваљали посташе“* (Рм. 3, 10).

Насупрот овим, и оваквим, песимичко-оптимистичким илузијама стоји богооткривени есхатолошки реализам: да је време припрема за вечност и да га треба испунити оним што може да надживи варљиви тренутак пролазности, што се, сажето речено, састоји у вери која је у љубави делатна. Вера и љубав су они елементи који још овде на земљи нашу пролазну и смртну егзистенцију преображавају у непролазну и бесмртну (II Кор. 5, 1). Сваки тренутак који овде протиче треба да води томе циљу и да се оријентише у томе

правцу. Не треба, при том, мислити да се на овај начин игноришу обичне ствари овоземаљског живота; не, оне се, на овај начин, шта више, поспешују и осмишљавају, унапређују. Јер само оно што има вечну може имати и временску вредност. Што не ваља за вечност, не ваља ни за време. Вера и љубав треба да испуне не само црквено-молитвени живот, неку искључиво сакралну зону, но и да прожму свакодневицу: „Ако једете, ако пијете, ако ли друго што чините, све у славу Божију чините“ (I Кор. 10—31). Да се време искористи (искупи) за вечност, а не да се изгуби, страћи, улудо. Кад би се тако, есхатолошки и сотериолошки исправно, оријентисали, било би мање зла и невоља на земљи (ако би их уопште и било), у људима и међу људима. Стари свет зла и непривде би се учинковито и брзо преображавао и преобликовао у нови свет добра и правде. Нема ништа потребније и актуелније од есхатолошки правилног схватања времена и вечности.

3.

Бављењем будућношћу, увићање ризика и шансе времена повећава се. У многим сферама живота запажа се појачана тежња да се конфликти и трагика садашњости разреше у некој могућој, веома често имагинарној, будућности. Чине се у том правцу напори и пишу књиге. Футурологија у разним областима је у процвату и то је постало белега наших дана. До скоро, међутим, није било тако. Раније се настојало да се сигурност оствари у овоме несигурноме свету, у садашњости, да се у њему изради средиште, да се нађе спас у границама историје. Хипертрофија садашњости, тако схваћене (без димензија вечности) прожимала је науку, па чак, у неким рецидивима и теологију (римокатоличку и протестанску). Полазило се са становишта да Бог као основа света буде и Бог Цркве која се остварује у друштву. Са Бонхофером настаје продор теологије из црквене тескобе у приземност, секуларизацију. Тилих је читаву теологију видео као антропологију, хуманистичку социологију. Теологија има, по том схватању, да одговара на земаљска питања и, у том својству, пронађе сродност између небеског и земаљског. Нагласак се ставља на служење ближњему (плисионоценризам), што је, касније, нашло јак израз у тзв. теологији ослобођења (нарочито у Латинској Америци). Библија је, за оваква схватања, постала превратна и револуционарна књига (Војцекер и др.) У тим погледима се инсистира да Бог Exodus-а Израила и Бог подизања Исуса из мртвих мора бити и Бог будућег земаљског царства, које ће донети мир и правду на земљи, што је у ствари хилијастичка утопија у новом руху. Али тако прижељкивана светска стварност није се остварила; напротив, та стварност је постајала (и постала) све гора и тежа. Сва ова бежања из садашњости у будућност слична су оном бежању Лота и његове жене из безаконога града Содома, који се уништава огњем и сумпором (I Мојс. 19, 25—26), али се, ипак, као жена Лотова, окрећу према опустошеном граду и не могу да препознају вечни Ханаан коме треба да стреме.

Сам такав устрем ка будућности је добар (добар искључиво као психолошка подлога за есхатолошка интересовања), али промена света, како смо већ утврдили у овоме раду и како то само стање ствари потврђује, не може доћи из самог света. Овај свет овакав какав је — „у злу лежи“ (I Јн. 5, 19) и нема у себи самом снаге да реши своје проблеме. Не може се, како се у футурологијама ради, поћи од претпоставке изолованости земаљског еона од постојања вечности. Временским процесом се не исцрпује суштина постојеће стварности. Вечно, кроз Христа, улази у време, отеловљава се у њему, осмишљавајући и спасавајући земаљске ствари. Бог се открива у историји усавршавајући је и водећи је у надисторију. Да би се садашњост спасла и достигла савршенство треба, већ сада, да живи од Божије вечности, треба рачунати на Долазак Сина Божијег, полазити од те непрестане будућности, којом се садашњост одређује и мења, преображава. Није та будућност на линији садашњости, него садашњост треба да буде на линији будућности, коју схвата мењајући је. *Вечност је у времену фактор обнове.* Будућност, дакле, есхатолошки узев, није само једна димензија у процесу историје, него је сама историја постала елеменат у коме Христова будућност (вечност) долази до израза. Према томе права будућност света не лежи у процесу настајања и усавршавања из самог света, него, синергистички, из Божијег Есхатона, одакле се процес историје води у надисторију. Оно што се очекује није естраполација сопственог бића, него реализација спасења из Божије вечности. Садашњост се може, и мора, мењати из настајања Парусије.

Улога Цркве, према томе, у овоме свету јесте у томе: да буде живи и животворни инструмент доласка савршеног света из Божије вечности.

Верни синови Цркве нису парализовани идејом неумитне предестинације (предодређења), ни бахатошћу пелагијанства — они журе као „сарадници Божији“, да испуне време живота богоугодним делима.

*
*   *
*

Настао је, дакле, последњи час коришћења времена за вечност ка очекиваном и долазећем Дану Господњем. Увек је, а нарочито у наше стравичне дане, актуелно време препорода. Ову горућу актуелност и хитност Христос упечативо приказује у причи о неплодној смокви: „Један човек имаћаше смокву у своме винограду, и дође да тражи рода на њој, али не нађе. Онда рече виноградару: ево трећа година како долазим и тражим рода на овој смокви, и не налазим; посеци је дакле, зашто земљи да смета? А он одговарујући рече му: господару! остави је за ову годину док окопам око ње и обаспем је навозом; па да ако роди: ако ли не, посећи ћеш је на годину“ (Лк. 13, 6—9). Многи су у односу на вечност као ова бесплодна и некорисна смоква, коју треба посећи и одбацити. Бескорисност је један од највећих људских грехова. Шта ће бескорисна смоква? Чему бесплодни живот? Без елемената вечности у себи,

(који се стичу вером и љубављу) трајање на земљи је без циља и смисла. Нижу се дани и године у пустоти и празнини . . . Суд Божији, који сад почиње а у есхатону ће се испунити, је, у ствари, суд над бескорисношћу људског постојања. Време је кратко и зло, а знаци последњег времена, нарочито они негативни, су пред нама. Треба се журно спасавати бежањем од зла и прибегавати Богу (Мт. 24, 17—18). Хитност је концентрација на оно што је главно, а остављање онога што је споредно и зло, „јер пролази обличје овога света (злога)“ (I Кор. 7, 31).